

Deset let psychologické služby HZS ČR

V roce 2013 uplynulo deset let, kdy byla u HZS ČR zavedena vlastní psychologická služba. Plní činnosti jak pro potřeby organizace, tak osob zasažených mimořádnou událostí.

Historie

Psychologická služba HZS ČR funguje u HZS ČR od roku 2003. Mezi důvody a okolnosti jejího vzniku patřily výzkum-

né práce SPBI Ostrava ke stanovení systému pro určení a kontrolu způsobilosti hasičů pro výkon služby, provedené v rámci grantu MV-generálního ředitelství HZS ČR (GŘ HZS ČR), výzkumné práce Vojenské lékařské akademie J. E. Purkyně v Hradci Králové a hodnocení zdravotního stavu příslušníků HZS ČR, kdy byly u řady osob zjištěny neodžitá tenze a traumata, které jsou výsledkem dlouhodobého působení stresorů hraniční a nadlimitní intenzity.

V roce 2002 byla schválena Koncepce psychologické služby HZS ČR, jež začala být realizována od ledna roku 2003. Stanovila tyto hlavní úkoly pro činnost psychologické služby:

1. zabezpečovat podklady pro personální práci a výkon služby,
2. zajišťovat posttraumatickou péči o příslušníky,
3. pomáhat obětem mimořádných událostí.

Po získání prvních zkušeností s prací psychologů začali o činnost psychologické služby projevovali zvýšený zájem jak vedoucí zaměstnanci HZS ČR, tak i další příslušníci sboru. Požadavky managementu se týkaly zejména psychologické pomoci při vedení lidí v souvislosti s plněním úkolů s výraznou psychologickou relevancí, rozšiřování dovedností managementu formou odborné přípravy na vyžádaná témata, pomoci při ovlivňování pracovního klimatu v řízených kolektivech a přímé pomoci příslušníkům a občanským zaměstnancům HZS ČR v případě jejich problémů psychologické povahy. Požadavky příslušníků HZS ČR ve směnách v jednotlivých HZS krajů se týkaly přímé práce s nimi, zejména pomoci a nácvičky řešení náročných pracovních a životních situací, rozšiřování jejich odborných znalostí a dovedností psychologického charakteru.

V průběhu realizace této koncepce byla v pravidelných ročních intervalech vyhodnocována činnost psychologických pracovišť a ověřována správnost jejího zaměření. Na přelomu let 2008/2009 bylo provedeno anketní šetření o využitelnosti psychologické služby, kdy se v anonymních anketách k problematice vyjadřovali zaměstnanci všech organizačních složek HZS ČR. Výsledná data sloužila jako východisko pro zpracování aktualizace Koncepce psychologické služby HZS ČR pro období let 2010 až 2015.

Diagnostická činnost

Psychodiagnostická činnost u HZS ČR se provádí na základě právních předpisů a vychází ze zákona č. 361/2003 Sb.,

o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášky č. 487/2004 Sb., o osobnostní způsobilosti, která je předpokladem pro výkon služby v bezpečnostním sboru, ve znění pozdějších předpisů.

Psychologická vyšetření se provádějí v psychologických laboratořích HZS ČR, a to v případě přijetí do služebního poměru a před ustanovením příslušníka na služební místo, pro které je toto zjišťování stanoveno jako jiný zvláštní požadavek (u HZS ČR služební místo hasič-strojník a vedoucí pozice). Psychologické laboratoře jsou zřízeny na pěti místech – v Praze na GŘ HZS ČR, v Českých Budějovicích, Hradci Králové, Olomouci a Ostravě.

V rámci celého sboru je zajištěna jednotnost psychodiagnostické metodiky, která je zakotvena v závazné Metodické příručce vydávané psychologickým pracovištěm GŘ HZS ČR, čímž je zajištěna rovnost podmínek a vysoká objektivita při vyhodnocování výsledků vyšetření.

Z dlouhodobých statistických údajů vyplývá, že za 10 let fungování psychologické služby bylo provedeno více než 11 000 vstupních psychologických vyšetření, z toho přibližně 7000 vyšetření uchazečů o přijetí do služebního poměru u HZS ČR, více než 2000 vyšetření na funkci hasič-strojník a zbytek představují vyšetření jiného druhu. Zajímavým ukazatelem je, že více než 80 % uchazečů o přijetí do HZS ČR prochází psychologickými testy úspěšně a stejně tak naprostá většina příslušníků na pozici hasič-strojník.

Posttraumatická péče

Pro potřeby péče pro zvládání posttraumatického stresu u HZS ČR je nastaven systém CISM (Critical Incident Stress Ma-

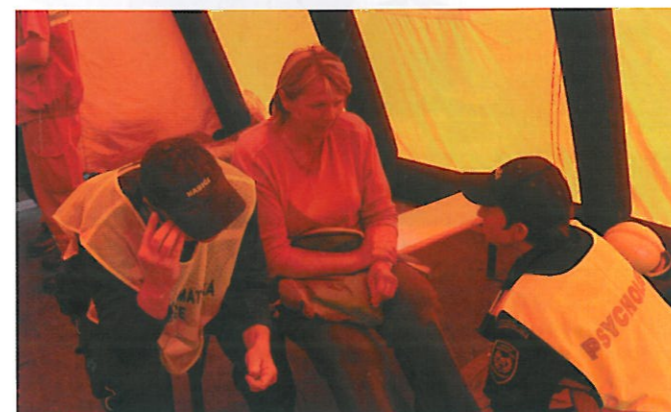
nagement), obsahující činnosti před událostí (prevence), při události a po ní, které vedou k udržení fyzického i psychického zdraví a zachování schopnosti zvládnout své profese. Současně tato oblast souvisí s přípravou příslušníků HZS ČR na kolegiální pomoc, aby byli sami schopni vzájemně u sebe rozpoznat případná rizika a poskytnout nebo zprostředkovat kolegovi adekvátní podporu. Ve všech HZS krajů působí psycholog se vzděláním pro poskytování posttraumatické intervenční péče a byly jmenovány týmy posttraumatické péče (TPP) z řad dobrovolných zájemců – vycvičených příslušníků a občanských zaměstnanců HZS ČR, které krajský psycholog koordinuje.

Členové TPP začali být, kromě poskytování kolegiální pomoci, více využíváni k péči o osoby zasažené mimořádnými událostmi na místě zásahu, kde se velmi dobře osvědčují. K této problematice byla vytvořena jednotná odborná příprava První psychická pomoc I a II.

Neopominutelnou součástí péče o příslušníky a občanské zaměstnance HZS ČR je i poradenská a terapeutická činnost, tzn. individuální péče nabízená ze strany psychologů, která je stále více využívána.

Pomoc osobám zasaženým mimořádnou událostí

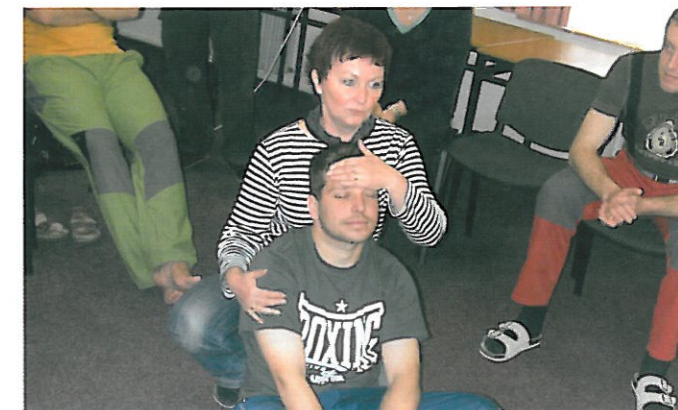
Psycholog v operačním řízení bývá povolován na místo zásahu k osobám zasaženým mimořádnou událostí. V tomto

směru spolupracuje s výše zmíněnými členy týmů posttraumatické péče, s interventy ostatních složek IZS a dále s dobrovolníky a neziskovým sektorem. Postup upravuje STČ 12/IZS – Společná typová činnost složek IZS při poskytování psychosociální pomoci. V případě závažnějších mimořádných událostí bývají psychologové členy krizových štábů HZS krajů a psychosociální pomoc v daném regionu koordinují. Je ovšem nutné podotknout, že závažnost události nelze posuzovat jen podle jejího rozsahu, i individuální neštěstí a ztráta blízkého člověka někdy vyžaduje podporu odborníka.

Vzdělávání

S lektorskou a vzdělávací činností psychologů se na počátku vzniku psychologické služby počítalo jen jako s malou součástí služeb pro příslušníky sboru. V posledních letech však tvoří velmi významnou a využívanou oblast činnosti

psychologů v HZS jednotlivých krajů. Psychologové se zapojují do vzdělávání příslušníků HZS ČR v rámci odborných kurzů (Základní odborné přípravy, kurzu Takticko-strategického řízení a v dalších), ve formě odborné přípravy a ve speciálních kurzech zaměřených na získávání specifických dovedností (např. odborná příprava Personální aspekty řízení lidských zdrojů zaměřená na prohloubení manažerských dovedností a První psychická pomoc zaměřená na získání komunikačních dovedností a principů zacházení s člověkem v zátěžové situaci).

Psychologové se rovněž podílejí na tvorbě různých metodických materiálů nejen pro potřeby organizace, ale i pro odbornou veřejnost a také osoby zasažené mimořádnou událostí (informativní letáky apod.). Mezi klíčové dokumenty, které je nutné zmínit, patří *Standardy psychosociální krizové pomoci a spolupráce zaměřené na průběh a výsledek*, které byly dokončeny mezioborovou skupinou odborníků pod vedením psychologického pracoviště GŘ HZS ČR v roce 2010, *Příručka pro školy - Když se stane neštěstí*, jež vznikla v roce 2011, podíl na vzniku evropských *Vodítek psychosociální podpory pro pracovníky uniformovaných složek* a spoluautorství na odborné knize PhDr. Bohumily Baštecké, Ph.D., a kol. *Psychosociální krizová spolupráce*.

Mezi ceněné metodické pomůcky pro příslušníky HZS ČR patří mimo jiné výuková DVD První psychická pomoc I. a První psychická pomoc II., která vznikla pod vedením psychologičky HZS Zlínského kraje kpt. Mgr. Soni Pančochové ve spolupráci s psychologickým pracovištěm GŘ HZS ČR a videostudiem Institutu ochrany obyvatelstva Lázně Bohdaneč. DVD představují metodiku komunikace s osobami při různých druzích neštěstí a dále komunikace s osobami se zdravotním postižením (zrakovým, sluchovým, tělesným a mentálním). Druhé zmíněné DVD se v současné době dokončuje.

Nesmíme opomenout zmínit také projekt v oblasti psychologického vzdělávání operátorů TCTV 112, jenž pomáhá připravovat operátory na zvládání obzvláště zátěžových hovorů a hovorů s osobou demonstující úmysl sebevraždy. Vedle toho se zaměřuje i na oblast vlastní péče o příslušníky na operačních střediscích a na psychohygienu.

Výhled do budoucnosti

K připomenutí výročí 10 let psychologické služby HZS ČR uspořádalo GŘ HZS ČR dne 26. listopadu 2013 slavnostní seminář, jehož se zúčastnili kromě příslušníků sboru také pozvaní hosté z ostatních složek IZS, neziskových organizací a akademické obce. Na semináři byly průřezově představeny všechny oblasti činnosti psychologické služby a rovněž nastíněn i výhled do budoucnosti. V nejbližší době budou vydány aktualizované pokyny upravující její činnost a bude připravena koncepce pro roky 2015 až 2020. Psychologická služba HZS ČR by se měla vyvíjet v souladu s již nastoleným a osvědčeným směrem, s cílem uspokojovat co nejširší škálu potřeb a požadavků organizace, a to i ve spolupráci s partnery na mezinárodní úrovni.

plk. PhDr. Zuzana DITTRICHOVÁ,
MV-generální ředitelství HZS ČR, foto archiv autorky